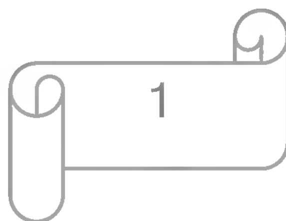
Namazda Sola Selam Verirken “Ve Berakatuh” Ziyadesi

Ebu Muaz Seyfullah el-Çubukâbâdî

Takdim

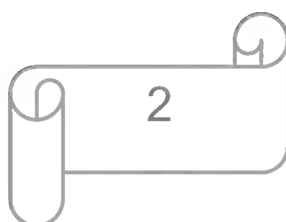
Şüphesiz hamd yalnız Allah'adır. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse doğru yola iletemez. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O, bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve Rasûlüdür.

"**Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve siz ancak müslümanlar olarak ölünüz." (Al-i İmran; 3/103)**

"Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan ve ondan da eşini var eden, her ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir." (en-Nisâ; 4/1),

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve dosdoğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin, günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur." (el-Ahzâb; 33/70-71)

Bundan sonra, Şüphesiz sözlerin en güzeli Allah'ın Kelam'ı, yolların en hayırlısı Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem'in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlarıdır.

Her sonradan çıkarılan şey bid'attir ve her bid'at sapıklıktır. Her sapıklık ta ateştedir.

Raf'ul-Gayn adlı risalede Şeyh Muhammed b. Şeyh Ali b. Âdem el-Esyubî özetle şöyle diyor: "Zamanımızda bazı kimseler her iki tarafa selam verirken ikinci selamda "ve berakatuh" ziyadesinin sabit olmadığını iddia etmişlerdir. Bunun sebebi Ebu Davud'un Süneninin bütün nüshalarını görmemiş olmalarıdır. Bu sünnetin unutulmasından korktuğum için bu risaleyi yazdım…"

el-Esyubi'nin bu risalesinde getirdiği delilleri inceledim ve onun zikretmediği diğer bazı rivayetlere de vakıf oldum. Ben de bu meseleyi biraz genişleterek bu risaleyi hazırladım. İsabet etmişsek Allah'tan, hata etmişsem nefsimdendir.

Ebu Muaz Seyfullah el-Çubukabadi

A- Vail b. Hucr radıyallahu anh hadisi:

1- Ebu Davud'un Rivayeti:

Ebu Davud; Abde b. Abdillah – Yahya b. Adem – Musa b. Kays el-Hadrami – Seleme b. Kuheyl – Alkame b. Vail - babası Vail radiyallahu anh şöyle dedi:

عن علقمة بن وائل، عن أبيه، أنه قال:"صليت مع النبي – صلى الله عليه وسلم – فكان يسلم عن يمينه: السلام عليكم ورحمة الله وبركاته، وعن شماله: السلام عليكم ورحمة الله وبركاته"

“Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile namaz kıldım. (Namazdan çıkarken) sağına selam verdiğinde esselamu aleyküm ve rahmetullahi ve berekatuhu, soluna selam verdiğinde ise yine, “es-selamu aleykum ve rahmetullah ve berekatuh” derdi.[1]

Az sonra ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere Sünenu Ebi Davud'un bazı baskılarında bu ziyade düşmüş, bazılarında ise sabit kalmıştır.

2- Taberani'nin Rivayeti:

Taberani: Eslem b. Sehl el-Vasiti – Ebu'ş-Şa'sa Ali b. El-Hasen – Yahya b. Adem – Musa b. Kays el-Hadrami – Seleme b. Kuheyl – Alkame b. Vail el-Hadrami – babası yoluyla rivayet ediyor:

---

[1] **Sahih**. Ebu Davud (997); İbn Hacer, Netaicu'l-Efkar (2/221)

عن علقمة بن وائل الحضرمي عن أبيه قال : صليت مع رسول الله صلى الله عليه و سلم فسلم عن يمينه (السلام عليكم ورحمة الله وبركاته) وعن يساره : السلام عليكم ورحمة الله هكذا رواه موسى بن قيس عن سلمة قال : عن علقمة بن وائل وزاد في السلام وبركاته

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber namaz kıldım. Sağına selam verirken: "es-selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuhu" ve soluna selam verirken: "es-selamu aleykum ve rahmetullah" derdi." Musa b. Kays, Seleme'den, o da Alkame b. Vail'den selam'da "ve berakatuhu" ziyadesi ilse rivayet etmiştir.[2]

Ziyadenin Sabit Olduğu Sunenu Ebi Davud Nüshaları:

1- Medinetu'l-Munevvere'de, Mektebetu'l-Mahmudiye'de bulunan Sünenu Ebi Davud'un Hindistan nüshasında bu ziyade mevcuttur.[3]

2 - Mu'cemu'l-Mufehres tarzında basılan Kütüb-i Tis'a nüshasında da bu ziyade sabittir.

3- Dr. Abdullah el-Buhari şöyle der: "Camiatu'l-İslamiyye mikrofilm olarak 4541 no'lu el yazma nüshada[4] bu ziyade

---

[2] **Hasen**. Taberani (22/45 no:115); İbn Hacer, Netaicu'l-Efkar (2/221)
[3] Sunenu Ebi Davud, Hindistan nüshası (1/138)
[4] Sunenu Ebi Davud, Yemen nüshası (el yazma 1/198)

mevcuttur. Bu nüsha Yemen nüshasıdır. Temlik eden: Abdullah b. İsa'dır. İstinsah tarihi 13.1.1222 hicri'dir. Sunenu Ebi Davud tahkikinde Avvame, bu nüsha'dan bahsetmemiştir. Muhtemelen bunu görmemiştir. Bununla beraber üniversitenin el yazma kütüphanesinde mevcuttur. Kendisinin oradan alıp da tahkikinin mukaddimesinde saydığı nüshalar arasında bahsetmemiştir. Bu yüzden baskıda bu ziyade yer almamıştır!"[5]

4- Bu ziyadenin sabit olduğu diğer nüsha; İzzet Ubeyd Duas nüshasıdır. Sunenu Ebi Davud'un İzzet Ubeyd Duas tahkikiyle yapılan baskısında bu ziyade mevcuttur.[6]

Ziyadeyi Tashih Eden Alimler:

* el-Muhtare adlı eserin sahibi Hafız Ziyauddin el-Makdisi rahimehullah, bu ziyade ile zikrederek Ebu Davud'un Sünen'ine nispet etmiştir.[7]

* İbn Kudame el-Makdisi, el-Mugni'de ve Şerhu'l-Kebir'de zikretmiştir.[8]

* Nevevi Muhezzeb'de ve Hulasatu'l-Ahkam'da sahih kaydıyla zikretmiştir.[9]

* İbn Dakik el-Iyd, el-İlmam'da[10] zikretmiştir.

---

[5] Dr. Abdullah b. Abdirrahim el-Buhari, Tekhilu'l-Ayneyn Bi Subuti Lafzi Ve Berakatuhu Fi't-Teslimeteyn (s.3)
[6] Sunenu Ebi Davud, İzzet Ubeyd Duas tahkiki (1/607 no:997)
[7] Ziyau'l-Makdisi, es-Sunen ve'l-Ahkam Ani'l-Mustafa Aleyhi Efdalu's-Salati Ve's-Selam (2/120 no:1534)
[8] Şerhu'l-Kebir (1/591) el-Mugni (2/462)
[9] el-Mecmu (3/479); Hulasatu'l-Ahkam (1/445 no:1459)
[10] El-İlmam (1/179 no:297)

* Hafız İbn Abdilhadi de, el-Muharrar'da[11] sahih kaydıyla zikretmiştir.

* Hafız İbn Hacer, Telhisu'l-Habir'de ve Bulugu'l-Meram'da sahih kaydıyla zikretmiştir.[12]

* İbn Mulakkin Bedru'l-Munir'de sahih kaydıyla zikretmiştir.[13]

* Suyuti, Tuhfetu'l-Ebrar'da zikretmiştir.[14]

* Muhammed b. İsmail es-San'ani Sübülü's-Selam'da sahih kaydıyla zikretmiştir.[15]

* el-Azimabadi Avnu'l-Ma'bud'da sahih kaydıyla zikretmiştir.[16]

* Hafız İbn Moğultay, Sünenu İbn Mace şerhinde "ve berakatuhu" ziyadesiyle rivayet etmiş ve Ebu Davud'un bunu sahih isnadla rivayet ettiğini belirtmiştir."[17]

* El-Mubarekfuri, Mir'atu'l-Mefatih'te bu ziyadenin Sunenu Ebu Davud'da sabit olduğunu zikretmiştir.[18]

* Sıddık Hasen Han el-Kannucî, ed-Dinu'l-Halis'te

---

[11] El-Muharrar (1/207 no:271)
[12] Telhisu'l-Habir (1/271); Bulugu'l-Meram (s.342).
[13] Bedru'l-Munir (4/63-65)
[14] Tuhfetu'l-Ebrar (s.40)
[15] Sübülü's-Selam (1/195)
[16] Avnu'l-Ma'bud (2/476)
[17] Sünenu İbn Mace şerhi (2/174)
[18] Mir'atu'l-Mefatih (3/307)

zikretmiştir.[19]

* el-Hasen b. Ahmed es-San'anî, Fethu'l-Gaffar'da sahih kaydıyla zikretmiştir.[20]

* Abdulmuhsin el-Abbad Şerhu Suneni Ebi Davud'da sahih kaydıyla zikretmiştir.[21]

Şârihlerin Açıklamaları

* Şeyh Abdulmuhsin el-Abbad el-Bedr, Ebu Davud'un, Vail b. Hucr radıyallahu anh hadisinde sola selamda "ve berakatuhu" ziyadesini zikrettikten sonra şöyle demiştir: "ve berakatuhu" ziyadesi, önceki rivayette yalnızca: "es-selamu aleykum ve rahmetullah" şeklindeki selamdan farklıdır. Bu da bize gösteriyor ki bu ziyade bazı hadislerde gelmiştir. Bu sahihtir ve uygulanmasında genişlik vardır. Lakin rivayetlerin çoğunda yalnızca: "es-selamu aleykum ve rahmetullah" şeklinde gelmiştir. Ebu Davud'un bir nüshasında sola selamda "ve berakatuhu" ziyadesi mevcut değildir, ki Şeyh el-Elbani'nin, Kitabu's-Salat'ta zikrettiği nüsha bu nüshadır."[22]

* Allame Muhammed b. İsmail es-San'ani der ki: "Hafız İbn Hacer, Telkihu'l-Efkar Tahricu'l-Ezkar'da[23], en-Nevevi'nin: "Bu ziyade tek yoldan gelmiştir" sözüne karşı bu ziyadenin bir çok rivayet yolunu zikretmiş ve: "ve berakatuh" ziyadesi bir çok yoldan sabit olmuştur" demiştir.[24] Suyuti de Tuhfetu'l-Ebrar'da[25]

---

19 ed-Dinu'l-Halis (s.198)
20 Fethu'l-Gaffar (1/386 no: 1210)
21 Şerhu Suneni Ebi Davud (6/114)
22 Şerhu Suneni Ebi Davud (6/114)
23 Netaicu'l-Efkar (2/236-238)
24 Sübülü's-Selam (1/195)
25 Tuhfetu'l-Ebrar (s.40)

İbn Hacer'in dediğini doğrulamıştır.

* Şeyh Salih el-Fevzan, Minhatu'l-Allam'da şöyle demiştir:

"Alimler, ikinci selamda "ve berakatuhu" ziyadesinin subutu hakkında ihtilaf etmişlerdir. Abdulhak, İbnu'l-Esir ve ez-Zeylaî bunu zikretmemişlerdir. Sunenu Ebi Davud'un Muhammed Muhyiddin baskısında bu ziyade mevcut değildir. Hindistan nüshasında ve ed-Duas baskısında mevcuttur. Nitekim Hafız (İbn Hacer), el-Bulugu'l-Meram'ın bazı baskılarında ve et-Telhis'te bu ziyadeyi Ebu Davud'a nispet etmiştir. Aynı şekilde İbn Dakik el-İyd ve İbn Abdilhadi de Ebu Davud'a nispet etmişlerdir. Onlar, bu lafzı ispat konusunda Ebu Davud nispet etmişlerdir. Nitekim, yine Hafız İbn Hacer'in nispetine göre İbn Mace'nin İbn Mesud radıyallahu anh'den rivayetinde bu ziyade varid olmuştur. İbn Mace'nin Muhammed Fuad Abdulbaki baskısında bu ziyade mevcut değildir. El-Arnaut, Begavi'nin Şerhu's-Sunne'sine talikinde; bu ziyadenin Daru'l-Kutubi'z-Zahiriye'de bulunan el yazma nüshasında sabit olduğunu zikretmiştir. El-Elbani, bunun şazlığına hükmetmiştir. Yine İbn Huzeyme'de bu ziyade ile rivayet edilmiştir.[26] İbn Hibban bu hadisteki ziyadeyi ilk selamdan düşürmüş, ikinci selamda zikretmiştir.[27] Lakin Mevaridu'z-Zaman İla Zevaidi İbn Hibban kitabında her iki selamda da geçmektedir…"[28]

Hafız İbn Hacer et-Telhisu'l-Habir'de şöyle der: "Tenbih: Sahihu İbn Hibban'da ve Sünenu İbn Mace'de İbn Mesud radıyallahu anh'den "ve berakatuhu" ziyadesi mevcuttur. Yine Sünenu Ebi Davud'da Vail b. Hucr radıyallahu anh'den gelmiştir. İbn Salah'ın: "Bu ziyade hadis kitaplarında mevcut

---

[26] İbn Huzeyme (1/359)
[27] İbn Hibban (5/333)
[28] Minhatu'l-Allam (s.144)

değildir” demesine hayret edilir.”[29]

*Şeyh Hamd b. Abdillah el-Hamd, Zadu’l-Mustakni şerhinde, kitabın metnindeki: “Sünenu Ebi Davud’da sahih isnad ile sabit olan selam şekillerinden biri; Nebî sallallahu aleyhi ve sellem sağına: es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuhu, soluna: es-Selamu aleykum ve rahmetullah diyerek selam verirdi” şeklindeki ifadeye şöyle not düşmüştür:

“Bu lafızla Ebu Davud’un Sünen’inde (bab 189, kitabu’s-salat) bulamadım. Ancak oradaki lafız şöyledir: “Alkame b. Vail, babasından: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber namaz kıldım. Sağına: “es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuhu ve soluna: es-selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuhu diyerek selam verirdi.” (no: 997) elimizdeki nüshada böyledir. Lakin Ustuvanetu Mektebeti’l-Fıkh Fi’l-Hasibi’l-Ali’de sola selamda “ve berakatuhu” ziyadesi yoktur.”[30]

* Allame Sıddık Hasen Han el-Kannuci, ed-Dinu’l-Halis’te şöyle demiştir: “Böylece anlaşıldı ki, bazılarının: selamda “ve berakatuhu” ziyadesinin bidat olduğunu söylemeleri batıldır. Yine İbn Hacer’in sözleri, bazı Maliki’lerin “ve rahmetullahi ve berakatuhu” ziyadesini yapmamayı mendup görmelerini reddetmektedir. Çünkü bu konudaki hadis sabit olmuştur. Bu yüzden Allame en-Nefravi şöyle der: “Ortaya çıktı ki, mekruh görenlerin aksine; “ve rahmetullahi ve berakatuhu” ziyadesini yapmakta bir sakınca yoktur.”[31]

* İbn Kudame, Şerhu’l-Kebir’de ve el-Mugni’de; Vail b. Hucr radıyallahu anh’ın rivayet ettiği hadisi her iki tarafa da “ve berakatuhu” ziyadesiyle Ebu Davud’a nispet ederek zikretmiş

---

[29] et-Telhisu’l-Habi (1/271)
[30] Şerhu Zadi’l-Mustakni (5/120)
[31] Kannuci, ed-Dinu’l-Halis (s.198) bkz.: Fevakihu’d-Devvani (1/224)

ve şöyle demiştir: “Eğer böyle selam verilirse güzeldir. “es-selamu aleykum ve rahmetullah” denilirse, daha sahih olması ve rivayet yollarını çokluğu sebebiyle daha güzeldir. Eğer “es-selamu aleykum” derse, bu da yeterlidir.”[32]

[32] Şerhu’l-Kebir (1/591) el-Mugni (2/462)

B- Abdullah b. Mesud radıyallahu anh hadisi:

1- İbn Hibban'ın Rivayeti:

İbn Hibban; el-Fadl b. Habbab – Muhammed b. Kesir – Sufyan – Ebu İshak – Ebu'l-Ahvas – Abdullah b. Mesud radıyallahu anh isnadıyla rivayet ediyor:

أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يسلم عن يمينه وعن يساره حتى يرى بياض خده السلام عليكم ورحمة الله وبركاته السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

"Nebi sallallahu aleyhi ve sellem sağına ve soluna yanağının beyazlığı görünecek şekilde selam verir, "es-selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuh, esselamu aleykum ve rahmetullahi ve berakatuh" derdi."[33]

Uyarı:

İbn Hibban'ın Sahih'inin, İbn Belban tarafından tertib edilen; el-İhsan Fi Takribi Sahihi İbn Hibban kitabında, ilk selamda "ve berekatuhu" ziyadesi düşmüş, ikinci selamda zikredilmiştir.[34] Muhtemelen bu, el-İhsan'ı istinsah eden bazı kimselerden kaynaklanmıştır. Bu ziyadenin Sahihu İbn

---

[33] **Sahih**. İbn Hibban (5/333 no:1993) Hasen b. Ahmed es-San'ani, Fethu'l-Gaffar (1/386 no: 1211) Mevaridu'z-Zaman (516) Şuayb el-Arnaut Müslim'in şartına göre sahih demiştir.
[34] El-İhsan (5/333 no: 1993)

Hibban'da sabit olup, tertibi olan el-İhsan kitabının baskısında düştüğünü gösteren deliller şunlardır:

1- Hafız el-Heysemi, Mevaridu'z-Zeman İla Zevaidi İbn Hibban adlı kitabında tamamını İbn Hibban'a nispet ederek zikretmiştir.[35]

2- Hafız İbn Hacer, et-Telhisu'l-Habir'de ve Netaicu'l-Efkar'da bu lafzı ispat ederek İbn Hibban'a nispet etmiştir.[36]

3- Allame es-San'anî, Subulu's-Selam'da, Sahihu İbn Hibban'da bu ziyadenin bulunduğunu ispat etmiştir.[37]

2- İbn Huzeyme'nin Rivayeti:

İbn Huzeyme bunu; İshak b. İbrahim b. Habib b. eş-Şehid ve Ziyad b. Eyyub – Ömer b. Ubeyd et-Tanafisi – Ebu İshak – Ebu'l-Ahvas – Abdullah b. Mesud radıyallahu anh isnadıyla rivayet etmiştir.

كان رسول الله صلى الله عليه وسلم « يسلم عن يمينه حتى يرى بياض خده ، السلام عليكم ورحمة الله وبركاته ، وعن شماله حتى يبدو بياض خده ، السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sağına, yanağının beyazlığı görünecek şekilde selam verir ve: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuh" derdi. Soluna selam

[35] Mevaridu'z-Zaman (516)
[36] Telhisu'l-Habir (1/271); Netaicu'l-Efkâr (2/221-223)
[37] Subulu's-Selam (1/195)

verirken de yanağının beyazlığı görünecek şekilde: “es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuh” derdi. [38]

3- İbn Mace’nin Rivayeti:

İbn Mace; Muhammed b. Abdillah b. Numeyr – Ömer b. Ubeyd – Ebu ishak – Ebu’l-Ahvas – Abdullah b. Mesud radıyallahu anh’den isnadıyla rivayet etmiştir.

«أَنَّ رَسُولَ اللهِ – صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسلم – كَانَ يسلم عَنْ يَمِينه ، وَعَنْ شِمَاله حَتَّى يرَى بَيَاض خَدّه : السَّلَام عَلَيْكُم وَرَحْمَةَ الله (وَبَرَكَاته) »

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sağına ve soluna selam verirken: “es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuh” der, bu esnada yanağının beyazlığı görünürdü[39]

Elbani isnadı sahihtir demiştir. Hatib’in rivayetinde sabit olduğuna göre müdellis bir ravi olan Ebu İshak, tahdis sigasını tasrih etmiştir.

Sünenu İbn Mace’nin mütedavil nüshalarında; Şeyh Muhammed Fuad Abdulbaki ve Dr. Muhammed Mustafa el-A’zami tahkikleriyle basılan nüshada ve Allame es-Sindî’nin haşiyesini yaptığı nüshada “ve berakatuhu” ziyadesi düşmüştür.

---

[38] **Sahih**. İbn Huzeyme (728)
[39] **Sahih.** İbn Mace (914) Elbani el-İrva (326)

İbn Mace Nüshalarında “Ve Berakatuhu” Ziyadesinin İspatı:

1- Fransa/Paris; el-Mektebetu’l-Vataniye’de bulunan nüsha: el-Camiatu’l-İslamiyye kütüphanesi el yazmalar bölümü filim no: 1327’de 301 yaprak halinde muhafaza edilmektedir. İstinsah tarihi: 730’dur. Bu nüsha Hafız Zehebi tarikiyle gelmiştir. (L 29 b)[40]

2- Türkiye’de Süleymaniyye Kütüphanesi’nde bulunan nüsha: el-Camiatu’l-İslamiyye el yazmalar kütüphanesinde (film no: 8770) 294 yaprak halinde mevcuttur. (L 45 a)[41]

3- Türkiye’de bulunan ikinci nüsha: el-Camiatu’l-İslamiyye el yazmalar kütüphanesinde, mikrofilm olarak (no: 4066) 236 yaprak halinde mevcuttur. Bu nüsha tashih edilmiş, okunmuş ve mukabelesi yapılmış bir nüshadır. (L 57 b)[42]

4- İbn Mace Sünen’ini Şeyh Elbani’nin ta’liklerini ekleyerek tahkik eden Meşhur b. Hasen Alu Selman “İbn Mace’nin asıl nushasında “ve berakatuh” ziyadesi mevcuttur” demiştir.[43]

5- Şerhu's-Sünne tahkikinde Şuayb el-Arnavut der ki: "Sunenu İbn Mace'nin Daru'l-Kutubi'z-Zahiriye’deki el yazma nüshasında "ve berakatuh" ziyadesi mevcuttur. Fakat Muhammed Fuad Abdulbaki tarafından yapılan tahkikte bu

---

[40] Dr. Abdullah el-Buhari, Tekhilu’l-Ayneyn (s.7)
[41] Dr. Abdullah el-Buhari, Tekhilu’l-Ayneyn (s.7)
[42] Dr. Abdullah el-Buhari, Tekhilu’l-Ayneyn (s.7)
[43] Sunenu İbn Mace, Mektebetu’l-Mearif baskısı (s.169, 914 nolu hadisin dipnotu)

ziyade düşmüştür. Hâlbuki bu ziyade sahihtir."[44]

6- Halil Me'mun Şiha tahkiki ile basılan Sunenu İbn Mace'de bu ziyade sabittir.[45] Muhakkiki, az önce işaret edilen Fransa nüshasına dayanmıştır.

7- Sunenu İbn Mace'nin Muessesetu'r-Risale baskısında muhakkikleri Paris ve Süleymaniye kütüphanelerinde bulunan nüshalarına dayanarak bu ziyadeyi tespit etmişlerdir.

8- Sunenu İbn Mace'nin Mektebetu Ebi'l-Muatî'de, Mahmud Halil'in notlarıyla yapılan baskısında bu ziyade mevcuttur.[46]

Bu Ziyadeyi Tashih Eden Alimler:

* Muhammed b. İsmail es-San'anî, Sübülü's-Selam'da İbn Mace Süneninin hafızlar tarafından okunan sahih nüshasında bu ziyadeyi gördüğünü söylemiştir.[47]

* El-Mubarekfuri, Mir'atu'l-Mefatih'te bu ziyadenin Sunenu İbn Mace'de sabit olduğunu zikretmiştir.[48]

* Hafız İbn Hacer, Sunenu İbn Mace'nin kendisinde bulunan nüshasında bu ziyadeyi ispat ederek şöyle demiştir: "Uyarı: İbn Hibban'ın İbn Mesud radıyallahu anh'den rivayetinde "ve berakatuhu" ziyadesi vardır. Aynı şekilde bu ziyade İbn

---

[44] Şerhu's-Sunne ta'liki (2/105)
[45] Sunenu İbn Mace, thk:Halil Me'mun Şiha (1/493 no:914) baskı tarihi: h.1416 Daru'l-Marife.
[46] Sunenu İbn Mace, Mektebetu Ebi'l-Muati baskısı, (2/78) haşiyeler: Mahmud Halil.
[47] Sübülü's-Selam (1/195)
[48] Mir'atu'l-Mefatih (3/307)

Mace'de de mevcuttur. Bu ziyade Ebu Davud'un Vail b. Hucr radıyallahu anh'den rivayetinde de gelmiştir."[49]

* İbn Mulakkin Bedru'l-Munir'de: "Bu ziyade şüphesiz ve tartışmasız olarak sahih isnadlarla gelmiştir" der ve ardından İbn Hibban, İbn Huzeyme ve İbn Mace'nin rivayetlerini zikreder.[50]

4- Hatib el-Bağdadî'nin Rivayeti:

Hatib el-Bağdadi; Ebu Talib Muhammed b. el-Huseyn b. Ahmed b. Abdillah b. Bukeyr et-Tacir – Ahmed b. Cafer el-Katiî - Abdullah b. Ahmed b. Hanbel – babası – Humeyd b. Abdirrahman – el-Hasen b. Salih – Ebu İshak – Ebu'l-Ahvas – Abdullah b. Mesud radıyallahu anh isnadıyla rivayet etti.

أخبرنا أبو طالب محمد بن الحسين بن أحمد بن عبدالله بن بكير التاجر أخبرنا أحمد بن جعفر القطيعي حدثنا عبدالله بن أحمد بن حنبل حدثني أبي حدثنا حميد بن عبدالرحمن حدثنا الحسن يعني ابن صالح عن أبي إسحاق قال حدثنا أبو الأحوص عن عبدالله قال كان رسولا لله صلى الله عليه وعلى آله وسلم يسلم عن يمينه ويساره حتى يرى بياض خده السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sağına ve soluna selam verirken: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve

---

[49] Telhisu'l-Habir (1/271) ayrıca bkz.: Netaicu'l-Efkar (2/219 vd)
[50] Bedru'l-Munir (4/63-65)

berakatuh” der, bu esnada yanağının beyazlığı görünürdü.” [51]

Ebu İshak bu rivayette “Haddesena” diyerek tahdis sigasını tasrih etmiştir.

5- Ebu’l-Abbas es-Serrâc’ın 1. Rivayeti:

Hafız İbn Hacer, Netaicu’l-Efkar’da Ebu’l-Abbas es-Serrâc’ın; es-Sevrî – İsrail – Ebu İshak – Ebu’l-Ahvas – İbn Mes’ud radıyallahu anh yoluyla “ve berakatuh” ziyadesini zikrettiğini nakletmiştir.[52]

6- Ebu’l-Abbas es-Serrâc’ın 2. Rivayeti:

Yine Ebu’l-Abbas es-Serrac; Ebu Hemmam es-Sukuni – Ebu’l-Ahvas (Sellam b. Suleym) – Ebu İshak yoluyla rivayet etmiştir. Hadisin lafzını şöyle zikretti:

كان النبي صلى الله عليه وسلم يسلم عن يمينه وعن يساره حتى يرى بياض خده: ((السلام عليكم ورحمة الله وبركاته))

“Nebî sallallahu aleyhi ve sellem sağına ve soluna selam verirken yanağının beyazlığı görünecek şekilde: “es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuhu” derdi.”[53]

7- Ebu’l-Abbas es-Serrâc’ın 3. Rivayeti:

İbn Hacer el-Askalani; Ebu’l-Fadl b. El-Huseyn el-Hafız –

[51] **Sahih**. Hatib el-Bağdadi el-Muttefak ve’l-Mufterak (2/179 no:371)
[52] **Sahih**. Netaicu’l-Efkar (2/236)
[53] **Sahih**. Netaicu’l-Efkar (2/236)

Ebu'l-Haram b. Ebi'l-Feth – Seyyide bt. Musa el-Maziniye – Zeyneb bt. Abdirrahman eş-Şa'ri – Ebu'l-Muzaffer Abdulmun'im b. El-İmam Ebi'l-Kasım el-Kuşeyrî – babası – Ebu'l-Huseyn el-Haffaf – Ebu'l-Abbas es-Serrac – Abdullah b. Ömer b. Eban – Vekî ve Ebu Nuaym – Sufyan es-Sevri – Ebu İshak es-Sebiî – Ebu'l-Ahvas Avf b. Malik – İbn Mes'ud radıyallahu anh isnadıyla rivayet ediyor:

عن عبد الله –هو ابن مسعود– رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه كان يسلم عن يمينه وعن يساره حتى يرى بياض خديه: ((السلام عليكم ورحمة الله وبركاته)).

"Nebî sallallahu aleyhi ve sellem sağına ve soluna yanağının beyazlığı görünecek şekilde, "es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuhu" diyerek selam verirdi."[54]

Hafız ibn Hacer, bu rivayetin ardından şöyle demiştir:

"Hafız Mecduddin b. Neccar'ın el yazısı da Musnedu's-Serrac'dan bu sema'ımızdaki gibidir. Aynı şekilde Hafız Zekiyuddin el-Birzali'nin hattıyla bu şekilde buldum. Her ikisi Zeyneb bt. Abdirrahman'dan rivayet etmişlerdir. Yine İbn Hibban, Sahih'inde Ebu Halife – Muhammed b. Kesir – Sufyan es-Sevrî yoluyla rivayet ederek orada "ve berakatuhu" ziyadesini zikretmiştir... Bu isnad ile Es-Serrac – Ebu Hemmam es-Sukuni (el-Velid b. Şuca b. El-Velid) – Ebu'l-Ahvas – Ebu İshak – Ebu'l-Ahvas – İbn Mes'ud radıyallahu anh yoluyla aynısını rivayet etmiştir. Yine İbn Mace, Muhammed b. Abdillah b. Numeyr – Ömer b. Ubeyd – Ebu'l-Ahvas – Ebu İshak yoluyla rivayet etmiştir. Bunda "ve berakatuhu" ziyadesi mevcuttur.

[54] **Sahih**. Netaicu'l-Efkar (2/237)

Şeyh'in (Nevevi'yi kastediyor) fert bir ziyade olduğu iddiasının aksine, bir çok rivayet yolu ise "ve berakatuhu" ziyadesi sabit olmuştur.[55]

8- İbn Hazm'ın Rivayeti:

İbn Hazm el-Muhalla'da; Humam (b. Ahmed b. Abdillah el-Kurtubi) – İbn Muferric – İbnu'l-A'rabi – ed-Deberi - Abdurrazzak – Sufyan es-Sevri ve Ma'mer – Hammad b. Ebi Süleyman – Ebu'd-Duha – Mesruk – Abdullah b. Mesud radıyallahu anh isnadıyla rivayet ediyor:

عن عبد الله بن مسعود قال : " ما نسيت فيما نسيت عن رسول الله صلى الله عليه و سلم أنه كان يسلم عن يمينه : السلام عليكم و رحمة الله و بركاته ، حتى يرى بياض خده ، و عن يساره : السلام عليكم و رحمة الله و بركاته ، حتى يرى بياض خده أيضا

"Unutulan bir şeyi ben unutmadım; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sağına selam verirken: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuh der ve yanağının beyazlığı görünürdü. Sola selam verirken de: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuh" der ve yine yanağının beyazlığı görünürdü."[56]

9 – Bezzar'ın Rivayeti:

Bezzar, Muhammed b. Mirdas – Mahbub b. El-Hasen –

---

[55] Netaicu'l-Efkar (2/237-238)
[56] **Sahih**. İbn Hazm el-Muhalla (3/275) Taberani (10/125)

Ebu Hamze – İbrahim – Alkame – Abdullah b. Mesud radıyallahu anh isnadıyla rivayet ediyor:

« كنت أرى بياض وجه رسول الله صلى الله عليه و سلم عن يمينه ، وعن يساره السلام عليكم ورحمة الله وبركاته مرتين »

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in yüzünün beyazlığını gördüm, sağına ve soluna: “es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuh” diye iki sefer selam verdi.”[57]

[57] **Hasen ligayrihi**. Bezzar (Bahru’z-Zehhar 4/468 no:1400, Hudari nüshası: 5/19) isnadında Muhammed b. Mirdas meçhuldür.

C - Cabir b. Semura radıyallahu anh hadisi:

İmam Şafii, es-Sindi tarafından tertib edilen Müsnedinde; Sufyan (b. Uyeyne) – Mis'ar (b. Kidam) – (Ubeydullah) İbnu'l-Kıbtiyye – Cabir b. Semura radıyallahu anh'den rivayet ediyor:

عن جابر بن سَمُرَةَ قال : كنا مع رسول اللَّه صلى اللَّه عليه وسلم فإذا سَلَّم قال أحدنا عن يمينه وعن شماله السلام عليكم السلام عليكم وأشار بيده عن يمينه وعن شماله فقال النبي صلى اللَّه عليه وسلم " مَابَالَكُمْ تُومِئُون بأيديكم كأنها أذناب خَيلٍ شُمُسٍ اوَلاَ يكفي أحدكم أوإنما يكفي أحَدَكُم أن يَضَع يدَهُ عَلَى فَخِذه ثم يسلم عن يمينه وعن شماله السلام عليكم ورحمة اللَّه وبركاته"

"Biz Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yanında idik. İçimizden biri selam verirken eliyle sağına ve soluna işaret ederek sağına ve soluna: "es-Selamu aleykum, es-Selamu aleykum" diyerek selam verdi. Bunun üzerine Nebi sallallahu aleyhi ve sellem:

"**Size ne oluyor da ellerinizi o azgın atların kuyrukları gibi işaret ediyorsunuz? Birinizin ellerini dizleri üzerine koyup sonra sağına ve soluna "es-Selamu aleykum ve rahmetullahi ve berakatuhu" diyerek selam vermesi kafi gelmez mi?"**[58]

---

[58] **Sahih.** Musnedu'ş-Şafii (no:280)

D- Ömer radıyallahu anh'den Mevkuf:

İmam Muhammed Şeybani, el-Hucce'de: İsrail b. Yunus – Yunus (b. Ebi İshak) – Said (b. Vehb es-Sevri) – Ömer radıyallahu anh isnadıyla rivayet ediyor:

رايت عمر رضي الله عنه يسلم عن يمينه السلام عليكم ورحمة الله وبركاته وعن يساره السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

"Ömer radıyallahu anh'ın sağına selamda: "es-selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuhu dediğini ve soluna selam verirken de: "es-selamu aleykum ve rahmetullahi ve berakatuhu" dediğini gördüm."[59]

---

[59] **Hasen mevkuf**. Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybani, el-Hucce (1/146)

E - İbn Mesud radıyallahu anh'den Mevkuf Rivayet

Abdurrazzak – Ma'mer – Husayf el-Cezeri – Ebu Ubeyde b. Abdillah – İbn Mesud radıyallahu anh isnadıyla:

عن أبي عبيدة بن عبد الله: أن ابن مسعود كان يسلم عن يمينه: السلام عليكم ورحمة الله وبركاته، وعن يساره: السلام عليكم ورحمة الله وبركاته، يجهر بكلتيهما

"İbn Mesud radıyallahu anh sağına selam verirken: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuh" derdi. Soluna selam verirken de: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuhu" der ve her ikisinde de sesli söylerdi."[60]

Faide:

İmam Şafii, Ali radıyallahu anh ile İbn Mes'ud radıyallahu anh arasındaki ihtilafı meselelerden bahsettiği yerde şöyle demiştir:

(قال الشافعي) أخبرنا هشيم على مغيرة على أبي رزين أن عليا رضى الله عنه كان يسلم عن يمينه وعن شماله سلام عليكم سلام عليكم (قال الشافعي) أخبرنا ابن علية عن شعبة عن الاعمش

60 **Hasen mevkuf**. Abdurrazzak (2/219)

عن أبي رزين عن علي رضى الله عنه مثله سواء وليسوا يأخذون به ويزيدون فيه (ورحمة الله وبركاته)

Huşeym – Mugira – Ebu Rezin – Ali radıyallahu anh isnadıyla rivayet ediyor: “Ali radıyallahu anh sağına ve soluna “Selamun aleykum, selamun aleykum” diyerek selam verirdi.” İbn Uleyye – Şu’be – el-A’meş – Ebu Rezin – Ali radıyallahu anh isnadıyla aynısı rivayet etti. (İbn Mesud ve ashabı) bu rivayeti almayıp: “ve rahmetullahi ve berakatuhu” ziyadesini ekliyorlar.[61]

---

[61] El-Umm (7/174)

F- Ammar radıyallahu anh'den mevkuf

Abdurrazzak – Ma'mer – Ebu İshak – Harise b. Mudrib isnadıyla rivayet ediyor:

(أن عمار بن ياسر كان يسلم عن يمينه: السلام عليكم ورحمة الله وبركاته، وعن يساره مثل ذلك)

"Ammar b. Yasir radıyallahu anhuma sağına selam verdiğinde: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuh" derdi. Sola selam verirken de aynısını derdi."[62]

[62] **Sahih mevkuf**. Abdurrazzak (2/220)

G- el-Esved radıyallahu anh'den Maktu Rivayet:

İbn Ebi Şeybe; Veki – Süfyan – Seleme b. Kuheyl – İbrahim b. Suveyd'den:

عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سُوَيْد ، قَالَ : كَانَ عَلْقَمَةُ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ : السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ ، وَعَنْ يَسَارِهِ : السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ ، قَالَ : وَكَانَ الأَسْوَدُ يَقُولُ عَنْ يَمِينِهِ : السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ ، وَعَنْ يَسَارِهِ : السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ.

"Alkame sağına selam verirken: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah" soluna selam verirken: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah" derdi.

El-Esved sağına selam verirken: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuh" soluna selam verirken: "es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuh" derdi."[63]

---

[63] **Sahih maktu**. İbn Ebi Şeybe (1/3266)

H- Ebu Hanife

İmam Muhammed eş-Şeybani şöyle demiştir: “Ebu Hanife rahimehullah şöyle dedi:

وقال ابو حنيفة رحمه الله السلام في الصلاة مرتين يسلم الامام عن يمنيه السلام عليكم ورحمة الله وبركاته ثم يسلم عن يساره السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

“Namazda selam iki defadır. İmam sağına: “es-Selamu aleykum ve rahmetullah ve berakatuhu diyerek selam verir. Sonra da soluna es-selamu aleykum ve rahmetullahi ve berakatuhu” diyerek selam verir.”[64]

[64] İmam Muhammed, el-Hucce (1/136).

İçindekiler